

8. Супрун С.П. Прозорість та міждержавний обмін податковою інформацією : презентація від 08.09.2014 р. / С.П. Супрун [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.vis-nuk.com.ua/ua/pubs/id/7108>

9. ТОВ "Ернст енд Янг Україна" // Останні тенденції у сфері Міжнародного оподаткування : презентація від 23.06.2015 р. / ТОВ "Ернст енд Янг Україна". [Електронний ресурс]. – Доступний з [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-international-tax-trends-23-jun-2015/\\$FI-LE/EY-international-tax-trends-23-jun-2015.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-international-tax-trends-23-jun-2015/$FI-LE/EY-international-tax-trends-23-jun-2015.pdf)

10. Standard for Automatic Exchange of Financial Information in Tax Matters (The CRS Implementation Handbook) / Організація економічного співробітництва і розвитку. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.oecd.org/ctp/exchange-of-tax-information/implementation-handbook-standard-for-automatic-exchange-of-financial-information-in-tax-matters.pdf>

Надійшло до редакції 17.02.2016 р.

### **Руцишин Н.М., Галько Н.В. Международный обмен налоговой информацией: зарубежный и отечественный опыт**

Раскрыты принципы, виды и современное состояние обмена информацией между налоговыми органами Украины и иностранными юрисдикциями. Проанализированы международные стандарты раскрытия и обмена информацией в целях налогообложения и состояния их внедрения в украинское налоговое законодательство. Сформированы предложения по интеграции принципов международного обмена информацией, в том числе в наиболее прогрессивной его форме – автоматического обмена, с целью повышения эффективности администрирования налогов и противодействия уклонению от уплаты налогов украинскими плательщиками.

**Ключевые слова:** международное налогообложение, налоговая информация, налоговая нагрузка, уровень налогообложения, налоговое законодательство, налогоплательщики, обмен налоговой информацией, система налогообложения.

### **Rushchyshyn N.M., Halko N.V. International Exchange of Tax Information: Foreign and Domestic Experience**

Some principles, types and the current state of information exchange between Ukrainian and foreign tax authorities are formulated. International standards of disclosure and information exchange for tax purposes and the status of their implementation to Ukrainian tax legislation are analysed. In order to improve the efficiency of tax administration and to prevent tax evasion by Ukrainian taxpayers, it is proposed to integrate international principles of information exchange, particularly in its most advanced form – automatic exchange of information.

**Keywords:** international taxation, tax information, tax burden, level of taxation, tax law, taxpayers, exchange of tax information, system of taxation.

УДК 339.564(477)

## **ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ**

**Л.Д. Чалапко (Калник)<sup>1</sup>, Л.А. Перетятко<sup>2</sup>, С.І. Козак<sup>3</sup>**

Досліджено динаміку експорту України, проведено аналіз сучасного експортного потенціалу в державі. Визначено комплекс внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на український експорт, а також висвітлено основні його проблеми на сучасному етапі розвитку. Також з'ясовано домінуючі завдання у галузі фінансового сприяння експорту. Враховуючи сучасний стан української економіки та актуальність проблем роз-

<sup>1</sup> доц. Л.Д. Чалапко (Калник), канд. екон. наук – Львівський НУ ім. Івана Франка;

<sup>2</sup> доц. Л.А. Перетятко, канд. екон. наук – Львівський НУ ім. Івана Франка;

<sup>3</sup> студ. С.І. Козак – Львівський НУ ім. Івана Франка

виту зовнішньоторговельного потенціалу країни, потрібно створити сприятливі умови для динамічного розвитку експорту на основі прогресивної зміни спеціалізації та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

**Ключові слова:** глобалізація економіки, міжнародні економічні відносини, експортний потенціал, сальдо торговельного балансу, митне регулювання.

**Постановка проблеми.** Розвиток економіки України, в сучасних умовах глобалізації економіки, потребує активного її залучення у міжнародний поділ праці, світогосподарські зв'язки. Формування стратегії зовнішньої торгівлі і, зокрема експорту, є надзвичайно важливим фактором розвитку національної економіки. Проте досягти успіху в експортній діяльності можуть тільки ті країни, які мають конкурентоспроможну економіку.

Важливість дослідження експортних можливостей зросла з переходом українських підприємств до ринкових відносин, коли обґрунтованість і продуктивність зовнішньоекономічної політики є одним із визначальних факторів їх успішного розвитку. Для того, щоб Україна стала рівноправним членом міжнародних економічних відносин, потрібно реалізовувати заходи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності національних підприємств на світовому ринку.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблематика, які перешкоджають розвитку українського експорту, а також можливі шляхи їх вирішення приділяли увагу такі вчені: В. Мовчан: "Експорт – це те, що може врятувати українську економіку за умов, коли внутрішній ринок скорочується, а інвестиційний клімат є недостатньо хорошим" [6]; Т. Мельник: "Сфера міжнародної торгівлі товарами внаслідок постійного різновекторного впливу багатьох чинників (великий обсяг та асортимент товарів, що перетинають кордони, розмаїття митних режимів, складне законодавство, недосконала процедура митного контролю тощо) створює можливості для торгівельної діяльності як законслухняних суб'єктів господарювання, так і тих, які намагаються знайти шляхи та схеми мінімізації або ухилення від сплати загальнообов'язкових податків і зборів, незаконного відшкодування податку на додану вартість, відпливу фінансових ресурсів за кордон [5]; Н. Микольська: "Слід активніше розвивати експорт послуг, не тільки товарів." [6]

**Мета і завдання.** Мета роботи полягає у проведенні аналізу сучасного стану експортного потенціалу України, виявленні його проблем та перспектив реалізації, відповідно до умов розвитку глобалізації економіки.

**Результати досліджень.** Внаслідок проведеного дослідження отримано такі наукові результати: проаналізовано сучасний експортний потенціал у державі; визначено комплекс внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на український експорт; висвітлено основні його проблеми на сучасному етапі розвитку, а також завдання щодо покращення стану експорту в сучасних умовах.

За своєю суттю експортний потенціал країни це – обсяг товарів і послуг, що можуть бути вироблені у країні, і можуть бути реалізовані з максимальною вигодою для цієї країни. Експортний потенціал є тісно пов'язаним з конкурентоспроможністю продукції, що призначена для реалізації на світовому ринку. За січень-листопад 2014 р. експорт товарів становив 50113,6 млн дол. США. Порівняно із січнем-листопадом 2013 р., експорт скоротився на 11,3 % (на

6367,4 млн дол.). Позитивне сальдо становило 293,2 млн дол. (за 11 місяців 2013 р. від'ємне – 12377,5 млн дол.).

На формування позитивного сальдо вплинули окремі товарні групи: чорні метали та вироби з них (11675,6 млн дол.), зернові культури (5541,9 млн дол.), жири та олії тваринного або рослинного походження (3288,7 млн дол.), руди, шлак і зола (2644 млн дол.), насіння і плоди олійних рослин (1168,9 млн дол.) та деревина і вироби з деревини (913,1 млн дол.).

Коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 1,01 (за 11 місяців 2013 р. – 0,82). Зовнішньоторговельні операції проводили із партнерами із 217 країн світу. Мабуть вперше за роки незалежності ЄС випередив СНД за обсягом торгівлі із Україною. Експорт з України до країн СНД становив 14103,5 млн дол. (скоротився на 29,5 %).

Обсяг експорту товарів до країн Європейського Союзу становив 15874,2 млн дол. або 31,7 % від загального обсягу експорту, та збільшився порівняно з аналогічним періодом 2013 р. на 1037 млн дол. або на 7 % (у січні-листопаді 2013 р. – 14837,2 млн дол. або 26,3 %). Зокрема, зріс обсяг поставок жирів та олії тваринного або рослинного походження на 62,7 %, деревини і виробів з деревини – на 24 %, зернових культур – на 21,7 %, механічних машин – на 19,8 %, електричних машин – на 10,8 %. Найістотніші експортні поставки серед країн ЄС здійснювались до Польщі – 4,9 % від загального обсягу експорту (чорні метали, руди, шлак і зола, електричні машини), Італії – 4,6 % (чорні метали, зернові культури, жири та олії тваринного або рослинного походження), Німеччини – 3 % (електричні машини, одяг та додаткові речі до одягу, текстильні, механічні машини) та Угорщини – 2,8 % (електричні машини, чорні метали, палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки); серед інших країн до Росії – 18,7 % (механічні машини, чорні метали, продукти неорганічної хімії), Туреччини – 6,5 % (чорні метали, насіння і плоди олійних рослин, добрава), Єгипту – 5,1 % (чорні метали, зернові культури, жири та олії тваринного або рослинного походження), Китаю – 4,8 % (руди, шлак і зола, жири та олії тваринного або рослинного походження, зернові культури), Індії – 3,4 % (жири та олії тваринного або рослинного походження, чорні метали, палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки) та Білорусі – 3 % (чорні метали, палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки, залишки і відходи харчової промисловості).

Серед найбільших країн-партнерів експорт товарів збільшився до Італії на 9,9 %, Польщі – на 9,1 %, Єгипту – на 7,3 % та Німеччини – на 5,5 %. Одночасно скоротився до Росії на 31,2 %, Білорусі – на 15,9 %, Туреччини – на 4,4 % та Індії – на 3,3 %. Основу товарної структури українського експорту становили недорогocінні метали та вироби з них – 28,4 % (менше на 11,3 % проти січня-листопада 2013 р.), зокрема чорні метали – 24,1 % (менше на 7,7 %). Продукти рослинного походження становили 15,5 % (більше на 2,2 %), зокрема зернові культури – 11,7 % (більше на 9,5 %), мінеральні продукти – 11,6 % (менше на 10,6 %), зокрема руди, шлак і зола – 6,5 % (менше на 5,4 %) та палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки – 3,9 % (менше на 17,8 %), механічні та електричні машини – 10,6 % (менше на 13,7 %), жири та олії тваринного або рослинного походження – 7,1 % (більше на 11,2 %), продукція хімічної та пов'яза-

них з нею галузеві промисловості (менше на 23,2 %) та готові харчові продукти – по 5,7 % (менше на 10,5 %) [7].

Значний вплив на український експорт справляє комплекс внутрішніх і зовнішніх чинників. Серед внутрішніх, які мають гострий проблемний характер, можна виділити такі:

- недосконалість норм українського законодавства у сфері управління здійсненням і розвитком експортної діяльності, порівняно з нормами, що прийняті у міжнародній практиці;
- низька конкурентоспроможність вітчизняної промислової продукції;
- важкий фінансовий стан більшості підприємств обробної промисловості і конверсійних виробництв, що практично унеможливує інвестування у перспективні, орієнтовані на експорт проекти за рахунок внутрішніх ресурсів [2];
- штучне стримування курсу гривні в рамках "валютного коридору" звужує можливості використання курсового фактору з метою просування експорту;
- недостатній розвиток вітчизняних систем сертифікації і контролю якості експортної продукції на фоні значного посилення вимог до споживчих і екологічних характеристик, а також до безпеки продукції, яка реалізується на ринках промислово розвинених країн;
- випереджаюче зростання цін на продукцію та послуги природних монополій, порівняно зі збільшенням цін на вироби обробної промисловості та продукцію агропромислового комплексу [3];
- недостатність спеціальних знань і досвіду роботи у сфері експорту у більшості українських підприємств, а також недостатня координованість їх діяльності на зовнішніх ринках [1].

Можна виділити основні проблеми сучасного розвитку українського експорту:

1. Сировинний характер і вузька спеціалізація значної частини експорту. Простежується тенденція щодо імпорту готової продукції, яка містить сировину вітчизняного походження, наприклад, Україна має позитивне сальдо торгівлі шкірсировиною та від'ємне сальдо за статтею готових виробів зі шкіри.
2. Недостатній рівень інвестування в модернізацію експортоорієнтованих виробництв та гостра нестача новітніх технологій. Основним джерелом фінансування витрат на інновації залишаються власні кошти підприємств за вираженої тенденції скорочення обсягів іноземного інвестування в цій сфері.
3. Наявність диспропорцій у двосторонній торгівлі з основними партнерами.
4. Неконкурентоспроможність продукції через високий рівень ресурсо- та енерговитратності вітчизняних виробництв [1].

Враховуючи сучасний стан української економіки і актуальність проблем розвитку зовнішньоторговельного потенціалу країни, а також те, що недосконалість існуючої фінансової підтримки експортерів, зокрема низька дієздатність систем державного експортного кредитування і страхування, є одними з основних причин формування негативного сальдо зовнішньоторговельного балансу, домінантними завданнями в галузі фінансового сприяння експорту мають стати такі:

- удосконалення нормативно-правової бази, яка має чітко затвердити головні напрями підтримки національних виробників;

- фінансування програм та пріоритетних проєктів розвитку стратегічних експортоорієнтованих підприємств;
- надання кредитно-страхової підтримки та податкових пільг підприємствам-виробникам високотехнологічної та інноваційної продукції, яка експортується;
- надання державою гарантійних зобов'язань щодо кредитних ресурсів, які залучаються уповноваженими банками для забезпечення обіговими коштами виробництв і організацій, орієнтованих на експорт своєї продукції;
- страхування експортних кредитів від комерційних та політичних ризиків для забезпечення захисту експортерів;
- надання зв'язаних кредитів країнам-імпортерам вітчизняної продукції;
- створення національної лізингової компанії, яка забезпечувала б сприятливі умови для закупівель іноземними замовниками високотехнологічних українських товарів. Це могло б стати одним із напрямів реалізації програм з фінансування потенційних покупців вітчизняної продукції;
- впровадження системи добровільного страхування експортних кредитів у разі неплатоспроможності покупця через форс-мажорні обставини, зростання втрат від коливань валютного курсу, відмови іноземного покупця від продукції тощо [1].

Також одним із важливих напрямів підтримки експорту, особливо товарів з високим ступенем оброблення, є використання важелів податкового регулювання. У процесі вдосконалення чинної податкової системи України в напрямку підсилення її стимулятивного впливу на вітчизняних виробників доцільно вивчити та апробувати можливі форми податкового заохочення експортерів для внесення відповідних коректив у існуючі законодавчі акти [1].

Одним з ефективних механізмів пришвидшення переходу до високотехнологічних виробництв може стати запровадження кластеризації економіки в Україні, тобто виділення певних територій розвитку високотехнологічного виробництва – кластерів. Вважаємо, що кластеризація надає поштовх виробничо-територіальному і соціально-економічному аспектам розвитку регіонів на основі використання всіх внутрішніх можливостей. Адже кластери є більш ефективними порівняно з окремими підприємствами, навіть такими, які мають значний виробничо-технічний потенціал [1]. Так, динамічні кластерні програми діють як у сфері новітніх технологій, так і у сфері традиційних галузей виробництва у Німеччині, Італії, Іспанії, Великобританії, Данії. Тому вважаємо, що кластеризація економіки повинна запроваджуватись і в Україні, адже вона сприяє ефективнішому використанню природно-ресурсного потенціалу регіонів, що забезпечує сталий соціально-економічний розвиток країни. При цьому основним методом формування регіональних кластерних структур повинно бути не спонтанне їх виникнення, а чітка та взаємоузгоджена керованість цим процесом з боку центральних і регіональних органів державного управління [4].

Проблема розвитку та реалізації експортного потенціалу України вимагає також докорінного поліпшення інформаційного забезпечення зовнішньоторговельної діяльності. Першочерговим завданням в цьому напрямку є створення системи зовнішньоторговельної інформації. Для ефективного функціонування цієї системи буде потрібно сформувати розгалужену мережу інформаційно-консультативних служб, які змогли б забезпечити оперативне надання зовнішньоторговельної інформації у зручній для клієнта формі [1].

**Висновки.** Для того, щоб Україна стала рівноправним членом міжнародних економічних відносин, потрібно реалізовувати заходи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності національних підприємств на світовому ринку, а також покращувати рівень експортного потенціалу.

Експортний потенціал країни це – обсяг товарів і послуг, що можуть бути вироблені у країні, і можуть бути реалізовані з максимальною вигодою для цієї країни. Він є тісно пов'язаним з конкурентоспроможністю продукції, що призначена для реалізації на світовому ринку.

Завдяки успіхам у політиці підтримки експорту та підписаній Угоді про вільну торгівлю з ЄС у 2013 р., Україна почала продавати більше продукції до Європростору, а експорт до Росії різко зменшився.

Основними проблемами сучасного розвитку українського експорту, на вирішенні яких повинні бути сконцентровані зусилля уряду, є: сировинний характер та вузька спеціалізація значної частини експорту, недостатній рівень інвестування в модернізацію експортоорієнтованих виробництв та гостра нестача новітніх технологій, а також не конкурентоспроможність продукції через високий рівень ресурсо- та енерговитратності вітчизняних виробництв.

Виходячи із викладеного вище, зазначимо, що держава має спрямовувати значні зусилля на подолання проблем, які існують у сфері розвитку експортного потенціалу. Тому з метою вирішення цих проблем та реалізації перспективних державних управлінських заходів, пропонуємо розробити низку завдань, які дають змогу створити сприятливі умови для динамічного розвитку експорту на основі прогресивної зміни спеціалізації та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Одним із найважливіших напрямів підтримки експорту, особливо товарів з високим ступенем оброблення, є використання важелів податкового регулювання.

Україні варто взяти до уваги досвід багатьох країн, які визнані як експортоорієнтовані і які створили успішні структури багато років тому. Саме їхній досвід і можна перейняти. Це, наприклад, Німеччина, Австрія і Данія в Європі, Південна Корея в Азії, Мексика в Америці та ін. Є такі, де максимальна лібералізація, – це Сполучені Штати. Не все, що працює у них, працюватиме у нас, але успішні підходи, наприклад, Литви або Канади, цілком можна брати за основу. Головне, що базові елементи в нас є.

## Література

1. Алімова О.О. Експортний потенціал України: проблеми та перспективи реалізації / О.О. Алімова // Наукові праці Чорноморського державного університету ім. П. Могили. – 2009. – Т. 64, вип. 51. – С. 53-59.
2. Мазаракі А.А. Управління експортним потенціалом України : монографія / А.А. Мазаракі та ін., 2007. – К. : Вид-во КНТЕУ. – 210 с.
3. Верланов Ю.Ю. Передумови формування зовнішньоторговельної політики країни в контексті економічної безпеки / Ю.Ю. Верланов, А.А. Васильєв // Наукові праці Чорноморського державного університету ім. П. Могили : зб. наук. праць. – 2009. – Т. 64, вип. 51. – С. 53-59.
4. Кутідзе Л.С. Експортний потенціал регіону: сутність, діагностика, механізми реалізації / Л.С. Кутідзе : монографія, 2011. – Запоріжжя : Вид-во ЗНУ. – 318 с.
5. Мельник Т.М. Ілєгалізація сфери зовнішньої торгівлі товарами в Україні / Т.М. Мельник, Т.Л. Вишинська // Економічний часопис-XXI : зб. наук. праць. – 2014. – № 7-8(1). – С. 44-47.

6. Україна "Експорт як панацея для української економіки" / за ред. Яна Полянська. – К. : 10 квітня 2015. – 236 с.

7. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>.

8. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. [Електронний ресурс]. – Доступний з [http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/zakon\\_kr\\_perebuiv/4592.html](http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/zakon_kr_perebuiv/4592.html).

Надійшло до редакції 14.12.2015 р.

### **Чалапко (Калнык) Л.Д., Перетятко Л.А., Козак С.И. Экспертный потенциал Украины: проблемы и перспективы реализации**

Исследована динамика экспорта Украины, проведен анализ современного экспортного потенциала в государстве. Определен комплекс внутренних и внешних факторов, влияющих на украинский экспорт, а также освещены основные его проблемы на современном этапе развития. Также выяснены доминантные задачи в области финансового содействия экспорту. Учитывая современное состояние украинской экономики и актуальность проблем развития внешнеторгового потенциала страны, необходимо создать благоприятные условия для динамичного развития экспорта на основе прогрессивного изменения специализации и повышения конкурентоспособности национальной экономики.

**Ключевые слова:** глобализация экономики, международные экономические отношения, экспортный потенциал, сальдо торгового баланса, таможенное регулирование.

### **Chalapyko (Kalnyk) L.D., Peretyatko L.A., Kozak S.I. Export Potential of Ukraine: Problems and Perspectives of Implementation**

The dynamics of Ukraine's exports is studied. The analysis of modern export capacity of the country is made. The complex of internal and external factors affecting Ukraine's export is defined, and its main problems at the present stage of development are highlighted. The dominant problem in financial export promotion is also found. Favourable conditions for dynamic development of export-based progressive change specialization and competitiveness of the national economy should be created considering the current state of Ukraine's economy and urgency of the problems of trade potential.

**Keywords:** economic globalization, international economic relations, export potential, balance of trade, customs regulation.

УДК 637.53.67:55

### **ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**С.Є. Шутка<sup>1</sup>, Н.І. Колінько<sup>2</sup>**

Зовнішньоекономічна діяльність є однією з основних форм економічних відносин України з іноземними державами. Вона відіграє значну роль у підвищенні економічного добробуту держави, поліпшенні рівня життя населення і зміцненні положення держави на світовій арені. Орієнтація нашої держави на ринкову економіку, постійне залучення іноземних інвесторів та розвиток комерційних відносин між вітчизняними й іноземними підприємствами доводить, що облік зовнішньоекономічної діяльності підприємств є досить актуальною темою для дослідження. А експортні операції, як складова частина зовнішньоекономічної діяльності підприємства, є найважливішим джерелом отримання прибутку окремим підприємством і державою загалом. Розглянуто основні аспекти обліку експортних операцій.

<sup>1</sup> доц. С.Є. Шутка, канд. екон. наук – НЛТУ України, м. Львів;

<sup>2</sup> доц. Н.І. Колінько, канд. екон. наук – НЛТУ України, м. Львів